

**LUBELSKIE CENTRUM SMORZĄDOWE DOSKONALENIA
NAUCZYCIELI
ODDZIAŁ W ZAMOŚCIU**

**PORADNIA PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNA NR 1
W ZAMOŚCIU**

PORADNIK DLA NAUCZYCIELI

***Jak dostosować wymagania dydaktyczne
do możliwości uczniów z uwzględnieniem opinii
i orzeczeń poradni psychologiczno-pedagogicznej***

ZAMOŚĆ 2008

Drodzy Nauczyciele,

Oddajemy w Wasze ręce poradnik, który jest efektem pracy specjalistów Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej Nr 1 w Zamościu oraz uczestników szkolenia „Jak dostosować wymagania dydaktyczne do możliwości uczniów z uwzględnieniem opinii i orzeczeń poradni psychologiczno-pedagogicznej”.

Szkolenia odbywały się w okresie listopad - grudzień 2007 r. Wzięło w nich udział 178 nauczycieli szkół zamojskich i innych miejscowości, ze wszystkich poziomów edukacji.

Tematyka szkolenia była odpowiedzią na zgłaszaną przez nauczycieli potrzebę doskonalenia umiejętności dostosowywania wymagań edukacyjnych do możliwości uczniów z uwzględnieniem wskazań zawartych w orzeczeniach i opiniach wydawanych przez poradnię. Zorganizowane zostało we współpracy Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej Nr 1 w Zamościu z Lubelskim Centrum Samorządowym Doskonalenia Nauczycieli Oddział w Zamościu oraz doradcy metodycznego Wydziału Edukacji i Sportu Urzędu Miasta Zamość Pani mgr Marty Śledź.

Cele Szkolenia:

- przekazanie nauczycielom wiedzy na temat kategorii dzieci z trudnościami w nauce oraz aktów prawnych regulujących proces ich edukacji,
- zapoznanie uczestników z aspektami kwalifikowania dzieci do kształcenia specjalnego i nauczania indywidualnego – poznanie kategorii zaburzeń i rodzajów wydawanych przez poradnię orzeczeń oraz zaleceń do pracy z uczniem i jego rodziną,
- dostarczenie informacji na temat rodzajów opinii wydawanych przez poradnię oraz zawartych w nich *fachowych terminów, specjalistycznych pojęć*, a także charakteru dostosowania wymagań do potrzeb edukacyjnych ucznia,
- zdobycie umiejętności programowania pracy z uczniem wymagającym dostosowania wymagań.

Zgodnie z § 6.1. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych – Dz.U. z 2007r, Nr 83, poz.562). (...) „ *nauczyciel jest obowiązany na podstawie opinii poradni psychologiczno - pedagogicznej **dostosować wymagania edukacyjne do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom.***”

Zaburzenia rozwojowe

To klasa zaburzeń, charakteryzujących się poważnym zniekształceniem funkcjonowania społecznego, poznawczego, ruchowego i językowego. Obejmuje przypadki głębszego stopnia odchyień od norm rozwojowych .

Do zaburzeń rozwojowych należą:

niesłyszenie, niedosłyszenie, niewidzenie, niedowidzenie, niepełnosprawność ruchowa, upośledzenie umysłowe, autyzm, niepełnosprawności sprzężone, choroby przewlekłe, zaburzenia psychiczne, niedostosowanie społeczne, zaburzenia zachowania.

Uczniowie z w/w zaburzeniami wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki - treści, metod i warunków pracy, dlatego otrzymują z poradni **orzeczenia do kształcenia specjalnego.**

Podstawa prawna wydawanych orzeczeń

Art. 71b ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, Nr 273, poz. 2703 i Nr 281, poz. 2781, z 2005 r. Nr 17, poz. 141, Nr 94, poz. 788, Nr 122, poz. 1020, Nr 131, poz. 1091, Nr 167, poz. 1400 i Nr 249, poz. 2104, z 2006 r. Nr 144, poz. 1043, Nr 208, poz. 1532 i Nr 227, poz. 1658, z 2007 r. Nr 42, poz. 273, Nr 80, poz. 542, Nr 115, poz. 791, Nr 120, poz. 818, Nr 180, poz. 1280 i Nr 181, poz. 1292 oraz z 2008 r. Nr 70, poz. 416 i Nr 145, poz. 917) *sprawdzić czy źródło(Dz U>) jest zgodne z nowymi*

W przypadku ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub nauczania indywidualnego dostosowanie wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb psychofizycznych powinno nastąpić na podstawie tego orzeczenia.

Kształcenie specjalne, wychowanie i opiekę organizuje się w szczególności dla dzieci i młodzieży:

1. Niepełnosprawnej:

- niesłyszającej,
- słabo słyszającej,
- niewidomej,
- słabo widzącej,
- z niepełnosprawnością ruchową,
- z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim,
- z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym,
- z autyzmem,
- ze sprzężonymi niepełnosprawnościami.

2. Niedostosowanej społecznie:

- zagrożonej niedostosowaniem społecznym,
- zagrożonej uzależnieniem,
- z zaburzeniami zachowania.

Dla dzieci i młodzieży upośledzonych umysłowo w stopniu głębokim, w wieku od 3 do 25 lat organizuje się zespołowe zajęcia rewalidacyjno – wychowawcze oraz we współpracy z rodzicami indywidualne zajęcia rewalidacyjno – wychowawcze.

W przypadku uczniów których stan zdrowia znacznie utrudnia lub uniemożliwia uczęszczanie do szkoły poradnia wydaje orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania.

Zgodnie z rozporządzeniem MEN z dnia 18 września 2008 r. w sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz. U. Nr 175, poz. 1086 z 2008 r.) i rozporządzeniem MEN z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno – pedagogicznych (Dz. U. Nr 173, poz. 1072 z 2008 r.):

- indywidualne obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne organizuje się dla dzieci, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola lub oddziału przedszkolnego zorganizowanego w szkole podstawowej;
- indywidualne nauczanie organizuje się dla dzieci i młodzieży, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do szkoły.

Odchylenia rozwojowe

Są to indywidualne opóźnienia rozwoju w stosunku do ustalonych norm, nie będące jednak zaburzeniami z uwagi na niewielkie nasilenie objawów, ograniczony zakres i czas trwania. Do odchyłeń rozwojowych należy m.in. **inteligencja niższa niż przeciętna**.

Specyficzne trudności w uczeniu się

To specyficzne rozwojowe zaburzenia umiejętności szkolnych i zaburzenia w uczeniu się, które nie są spowodowane niskimi możliwościami intelektualnymi, słabym poziomem dydaktycznym szkoły lub czynnikami środowiskowymi. *Tu coś więcej np. pod postacią dys...*

Uczniowie z tych trzech grup należą do uczniów o **specjalnych potrzebach edukacyjnych**. Do tej grupy można byłoby również zaliczyć uczniów zdolnych.

Uczniowie z odchyleniami rozwojowymi i specyficznymi trudnościami w uczeniu się otrzymują z poradni **opinie w sprawie dostosowania wymagań edukacyjnych** do indywidualnych psychofizycznych i edukacyjnych potrzeb ucznia.

Poradnia wydaje opinie w sprawach:

- 1) wcześniejszego przyjęcia dziecka do szkoły podstawowej oraz odroczenia rozpoczęcia spełniania obowiązku szkolnego;
- 2) promowania ucznia klasy I lub II szkoły podstawowej do klasy programowo wyższej również w ciągu roku szkolnego;
- 3) pozostawienia ucznia klasy I-III szkoły podstawowej na drugi rok w tej samej klasie;
- 4) gotowości szkolnej dziecka spełniającego obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego poza przedszkolem lub oddziałem przedszkolnym;
- 5) objęcia ucznia nauką w klasie terapeutycznej;

- 6) dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom;
- 7) zwolnienia ucznia z wadą słuchu lub z głęboką dysleksją rozwojową z nauki drugiego języka obcego;
- 8) dostosowania warunków i formy sprawdzianu przeprowadzanego w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej do indywidualnych potrzeb ucznia
- 9) dostosowania warunków i formy egzaminu gimnazjalnego do indywidualnych potrzeb ucznia
- 10) dostosowania warunków i formy egzaminu dojrzałości do indywidualnych potrzeb absolwenta;
- 11) dostosowanie warunków i formy egzaminu zawodowego lub egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe do indywidualnych potrzeb ucznia;
- 12) udzielenia zezwolenia na indywidualny program lub tok nauki;
- 13) przyjęcia ucznia gimnazjum do oddziału przysposabiającego do pracy;
- 14) zezwolenia na zatrudnienie młodocianego w celu przyuczenia do określonej pracy lub nauki zawodu;
- 15) braku przeciwwskazań do wykonywania przez dziecko pracy lub innych zajęć zarobkowych;
- 16) objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w przedszkolu;
- 17) objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole lub placówce
- 18) przyjęcia do klasy pierwszej szkoły ponadgimnazjalnej: zasadniczej szkoły zawodowej, liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum, a także klasy pierwszej szkoły średniej na podbudowie programowej szkoły zasadniczej, szkoły policealnej i szkoły pomaturalnej, kandydata z problemami zdrowotnymi, ograniczającymi możliwości wyboru kierunku kształcenia ze względu na stan zdrowia;
- 19) w miarę potrzeb inne opinie o przebadanych.

Jak rozumieć opinie poradni psychologiczno-pedagogicznej?

Leksykon pojęć używanych w opiniach i orzeczeniach wydawanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne.

ANALIZA I SYNTEZA - ogół czynności dokonywania rozkładu całości na poszczególne elementy składowe oraz scalania tych elementów w całość w celu budowania całości obrazu, słowa; dokonuje się na poziomie mózgu.

Czynności te dotyczą też procesów poznawczych, analizy i syntezy doznań zmysłowych: wzrokowych, słuchowych, czucia dotyku i ruchu (kinestezji – odczuwanie pozycji i ruchu części ciała bez udziału wzroku). Informacje o otaczającym świecie są odbierane w formie bodźców wizualnych, dźwiękowych, dotykowych i ruchowych i kierowane do określonych ośrodków w korze mózgowej. Tam są one uświadamiane przez człowieka, stają się wrażeniami (np. jako pojedyncze dźwięki, barwy, kropki, linie, odczucia dotyku i ruchu). Następnie dochodzi do analizy i syntezy odebranych wrażeń – i tak powstają w korze mózgowej spostrzeżenia (np. obraz pokoju, słyszane słowa, muzyka). Najczęściej następuje też synteza tych doznań – połączenia spostrzeżeń dochodzących z różnych zmysłów, dzięki czemu możemy odbierać otaczający świat w postaci wielozmysłowych obrazów (np. dzwoniącego w mieszkaniu telefonu czy ilustracji na gładkiej). Przy współudziale myślenia rozumiemy te obrazy. Możemy je zapamiętać, a więc i przypomnieć sobie, wyobrazić, a także rozpoznać.

ANALIZATORY – w odniesieniu do umiejętności czytania mówi się o trzech analizatorach: wzrokowym, słuchowym i kinestetyczno-ruchowym; analizator składa się z: receptora odbierającego bodźce, charakterystycznego dla określonego narządu zmysłów (oczy, uszy, mięśnie), drogi nerwowej doprowadzającej bodźce do odpowiednich obszarów mózgu, ośrodka w mózgu, w którym zachodzi analiza i synteza.

ANALIZATOR WZROKOWY – stanowi on neurologiczne podłoże spostrzegania wzrokowego.

Praca tego analizatora podczas czytania sprowadza się do spostrzegania tekstu, wyodrębniania z niego wyrazów, a w nich kolejnych liter, tworzących sekwencje znaków w graficznej strukturze wyrazu, odróżniania podobnych liter, zapamiętywania ich, rozpoznawania. Podczas pisania zachodzi proces przypominania sobie kształtu liter, sposobu łączenia ich w strukturę, jaką jest sylaba, a następnie łączenia sylab w wyrazy, wyrazów w zdania i konstruowanie tekstu rozplanowanego na kartce zeszytu.

Nieprawidłowe funkcjonowanie analizatora powoduje zaburzenia funkcji wzrokowych, zależne od tego, gdzie znajduje się jego uszkodzenie. Niewłaściwe funkcjonowanie receptora wywołuje problemy z widzeniem, zależnie od rozmiarów uszkodzenia może to być całkowity brak wzroku lub ubytki w polu widzenia. Powoduje to trudności w precyzyjnym spostrzeganiu materiału wzrokowego i może się objawiać trudnościami odróżnianiu podobnych kształtów, np. klocków, liter: l–ł–t, m–n, symboli: E i 3, nut; w dokonywaniu analizy wzrokowej obrazka, wyróżnianiu z niego szczegółów, wskazania brakujących elementów. Słabe jest też zapamiętywanie kształtów, np. rzadziej używanych liter H, F, pisowni ortograficznej wyrazów, której nie tłumaczy reguły ani wymowa, lecz tylko tradycja.

ANALIZATOR SŁUCHOWY – stanowi on neurologiczne podłoże spostrzegania słuchowego.

Służy do odbioru bodźców słuchowych, w tym dźwięków mowy, ich spostrzegania i zapamiętywania.

Uczestniczy w porozumiewaniu się za pomocą mowy. Stanowi podstawę procesów czytania i pisania.

Odgrywa w uczeniu się tych czynności zasadniczą rolę, ze względu na zaangażowanie się w nich:

1) słuchu fonemowego, czyli zdolności różnicowania głosek, dzięki dokonywaniu analizy dźwięków mowy i odróżnianiu ich – np. głosek z–s, które brzmią podobnie, ponieważ różnią się tylko jedną cechą dystynktywną (odróżniającą): dźwięcznością, stąd możliwość odróżniania słów takich jak koza–kosa.

Dziecko rozwija swe zdolności w tym zakresie od urodzenia. Dzięki dorosłym zaczyna odróżniać słowa, rozumieć je, a nawet, pod kontrolą słuchu fonemowego, kilka słów wymawiać.

2) umiejętności fonologicznych w zakresie operowania częstakami fonologicznymi, takimi jak głoski, sylaby, logotomy (logotomy to częstaki słów nie będące ani głoskami ani sylabami).

Te operacje to wyodrębnianie zdań z potoku wypowiedzi, słów ze zdań oraz sylab (analiza sylabowa) i głosek ze słów (analiza głoskowa). Jest to też proces odwrotny, a mianowicie syntetyzowanie słów z głosek (synteza głoskowa) i z sylab (synteza sylabowa).

Są nimi również: dodawanie, pomijanie, przestawianie części fonologicznych jak głoski, sylaby, logotomy oraz dostrzeganie wspólnych elementów słów.

ANALIZA GŁOSKOWA – umiejętność rozkładania słów na poszczególne elementy składowe

- głoski, które odpowiadają fonomom (najmniejszymi częściami języka).

–

ANALIZA SYLABOWA – umiejętność rozkładania słów na sylaby.

AUTYZM - jest zaburzeniem rozwojowym, charakteryzującym się trzema głównymi cechami patologii funkcjonowania: skrajnym unikaniem przez dziecko kontaktów z innymi ludźmi, potrzebą zachowania niezmienności otoczenia, poważnym zaburzeniem mowy. Zazwyczaj nieprawidłowości zaczynają ujawniać przed 3. rokiem życia. Najbardziej charakterystyczne jest wycofywanie się dziecka z wszelkich kontaktów, które może przybrać trwały charakter, co na płaszczyźnie osobowej prowadzi do niemożności dokonywania wymiany uczuciowej. U dzieci autystycznych obserwuje się przywiązanie do "talizmanów", stereotypie ruchowe (ciągłe powtarzanie tych samych gestów), mowę eholaliczną (powtarzanie całości lub części usłyszanych wypowiedzi), różne sposoby redukcji napięcia (np.: darcie papierów, przelewanie wody itp.). Obok takich objawów dzieci autystyczne często charakteryzuje cały szereg niespecyficznych problemów, jak: fobie, zaburzenia snu i odżywiania, napady złości czy agresja.

BŁĘDY SPECYFICZNE – błędy typowe, charakterystyczne dla dysleksji rozwojowej.

Są symptomatyczne dla różnych przyczyn ich powstawania, zależnie od tego jaka funkcja rozwija się nieprawidłowo.

Błędy typowe dla zaburzeń funkcji wzrokowych (percepcji i pamięci wzrokowej):

- mylenie liter o podobnym kształcie np. a-o, l-t-ł, n-r, m- n,
- mylna odtwarzanie położenia liter- b-p, b-d, d-g, p-g, m- w,
- pomijanie drobnych elementów graficznych liter, znaków diakrytycznych, błędy typowo ortograficzne- ó-u, h-ch, ż-rz,
- nie różnicowanie liter wielkich i małych.

Błędy specyficzne dla zaburzeń funkcji słuchowo-językowych:

- opuszczanie liter, końcówek lub części wyrazów,
- dodawanie, podwajanie liter; przestawianie kolejności liter,
- błędy w pisowni łącznej i rozdzielnej,
- mylenie spółgłosek w szeregach dźwięczne-bezdźwięczne: b-p, d-t, w-f g-k; błędy w miękkieniach,
- mylenie wyrazów podobnie brzmiących.

ĆWICZENIA NA MATERIALE ABSTRAKCYJNYM - ćwiczenia oparte na literach, cyfrach, wyrazach zdaniach oraz symbolach.

ĆWICZENIA NA MATERIALE KONKRETNYM – ćwiczenia oparte na obrazkach, przedmiotach.

DEFICYTY ROZWOJOWE = DYSFUNKCJE, PARCJALNE LUB FRAGMENTARYCZNE ZABURZENIA ROZWOJU – opóźnienie rozwoju psychomotorycznego, wolniejsze tempo rozwoju określonych funkcji. są konsekwencją minimalnych zmian w centralnym układzie nerwowym (mózgu). Deficyty mogą mieć różny zakres, dlatego wyróżnia się:

- parcjalne zaburzenia rozwoju psychomotorycznego – obejmują większy obszar czynności, np. opóźnienie rozwoju motoryki (dużej – sprawności ruchowej całego ciała, małej – sprawności rąk) lub zaburzenia rozwoju mowy (zarówno czynnej – mówienie, jak i biernej – rozumienie);
- fragmentaryczne zaburzenia rozwoju psychomotorycznego – obejmują mniejszy obszar czynności, np. opóźnienie rozwoju tylko w zakresie motoryki małej lub zaburzenia w zakresie mowy czynnej (dziecko wszystko rozumie, ale ma trudności z wypowiedzeniem się).

DOSTOSOWANIE WYMAGAŃ - w przeciwieństwie do obniżenia wymagań to zastosowanie takich kryteriów egzekwowania wiedzy i umiejętności, które uwzględniają możliwości i ograniczenia, a więc dysfunkcje oraz mocne strony rozwoju i funkcjonowania dziecka. W praktyce sprowadza się to do obniżenia wymagań w pewnych zakresach (np. ortografii), w innych zakresach wymagania powinny być zwiększone.

DYSLEKSJA ROZWOJOWA - specyficzne trudności w czytaniu. Jest to syndrom zaburzeń uczenia się czytania (dysleksja) i opanowania poprawnej pisowni (dysortografia), którym często towarzyszy niski poziom graficzny pisma (dysgrafia). Określenie rozwojowa oznacza, że trudności te występują w wieku rozwojowym, już od początku nauki czytania i pisania. Dysleksja nie wynika wprost z wad wzroku, słuchu ani zaniedbania środowiskowego czy dydaktycznego. Rozpoznaje się ją w przypadku normy intelektualnej.

DYSLEKSJA - specyficzne trudności tylko w czytaniu (wąskie ujęcie). Pod tym pojęciem rozumie się specyficzne trudności w czytaniu, u których podłoża leżą zaburzenia uwagi, percepcji i pamięci wzrokowej i słuchowej, funkcji językowych oraz ich koordynacji i różnych stopniu i zakresie. Dysleksję rozpoznaje się u dziecka wówczas, gdy rozwój intelektualny jest prawidłowy, a mimo to utrzymują się trudności z opanowaniem umiejętności czytania i rozumienia czytanego tekstu.

DYSORTOGRAFIA - specyficzne trudności w opanowaniu poprawnej pisowni. Przejawiają się one popełnianiem różnego typu błędów- typowo ortograficznych oraz specyficznych takich jak : mylenie, opuszczanie lub dodawanie liter i sylab, pisanie liter i cyfr zwierciadlane. Dysortografię rozpoznajemy u uczniów o prawidłowym rozwoju umysłowym, w przypadkach gdy trudności występują pomimo znajomości zasad pisowni, braku wad zmysłu i zaniedbania pedagogicznego, a spowodowane są zaburzeniami procesów poznawczych i ruchowych oraz ich współdziałania.

DYSGRAFIA - trudności w opanowaniu poprawnej formy graficznej pisma. Przejawia się zniekształceniami graficznej strony pisma, takimi jak : niedokładność w odtwarzaniu liter, złe proporcje liter w wyrazie, brak połączeń liter, brak należytego odstępu między literami i wyrazami. Te zniekształcenia pisma wynikają z zaburzeń funkcji percepcyjno -motorycznych (motoryki rąk, funkcji wzrokowych i koordynacji wzrokowo-ruchowej).

DYSKALKULIA - zaburzenie zdolności matematycznych, mające swoje źródło w genetycznych lub wrodzonych nieprawidłowościach tych części mózgu, które są bezpośrednim podłożem dojrzewania zdolności matematycznych zgodnie z wiekiem; jest zaburzeniem występującym bez jednoczesnego zaburzenia ogólnych funkcji umysłowych. Objawy dyskalkulii to : - nieumiejętność wykonywania elementarnych działań na materiale liczbowym (dodawania, odejmowania, dzielenia, mnożenia); - wtórny zanik zdolności myślenia logicznego na materiale liczbowym; - ogólne problemy w dedukcji, rozumowaniu, analizowaniu i wyciąganiu wniosków z działań matematycznych.

FUNKCJE POZNAWCZE = PROCESY POZNAWCZE – zespół procesów, dzięki którym odbieramy informacje z otoczenia oraz stosunki między nimi (związki, zależności), czyli odzwierciedlamy w naszej psychice to co nas otacza. Należą do nich: uwaga, pamięć, wrażenia i spostrzeżenia, orientacja w schemacie ciała (prawa i lewa strona) i przestrzeni, myślenie.

INTELIGENCJA OGÓLNA, WERBALNA (SŁOWNA) I NIEWERBALNA (BEZSŁOWNA) – trzy obszary funkcjonowania intelektualnego, które możemy mierzyć za pomocą badania skalą inteligencji D. Wechslera (WISC-R, WAIS- R). Wyniki są sformułowane za pomocą ilorazów inteligencji, które możemy porównywać ze sobą i interpretować. Można ustalić jaki jest poziom inteligencji badanej osoby (przeciętny, poniżej lub powyżej przeciętnej, wysoki), który rodzaj inteligencji (słownej czy praktycznej) jest mocną stroną dziecka.

INTEGRACJA PERCEPCYJNO-MOTORYCZNA – współdziałanie procesów poznawczych

i czynności ruchowych, np. przy pisaniu ze słuchu – uwaga, analiza i synteza wzrokowa i słuchowa oraz ruch ręki piszącej. Prawidłowy przebieg czynności czytania i pisania możliwy jest dzięki prawidłowemu rozwojowi funkcji: wzrokowych, słuchowo-językowych i ruchowych oraz ich prawidłowemu współdziałaniu.

KOORDYNACJA WZROKOWO-RUCHOWA – współdziałanie, zharmonizowanie funkcji wzrokowych i ruchowych – manipulacyjnych, współpraca oka i ręki.

Dzięki kojarzeniu informacji wzrokowych, dotykowych i kinestetycznych (odczuwanie pozycji i ruchu bez udziału wzroku) można wykonywać precyzyjne ruchy rąk pod kontrolą wzroku, m.in. rysować i pisać. U podstaw koordynacji leży współpraca analizatora wzrokowego i kinestetyczno-ruchowego.

LATERALIZACJA JEDNORODNA – dominacja czynności ruchowych jednej ze stron ciała (u większości ludzi prawej ręki, oka i nogi). Ten model lateralizacji czynności uznawany jest za prawidłowy i wzorcowy. Za nieprawidłowy model przyjmuje się nieustaloną lateralizację, jeśli występuje ona po 6–7 roku życia.

LATERALIZACJA LEWOSTRONNA – dominacja lewej strony ciała: lewej ręki, oka i nogi.

LATERALIZACJA PRAWOSTRONNA – dominacja prawej strony ciała: prawej ręki, oka i nogi.

LATERALIZACJA NIEUSTALONA – brak dominacji określonej strony ciała, wyraża się jako oburęczność, obuoczność. Ta postać jest charakterystyczna dla wczesnego okresu rozwoju ruchowego (od wieku niemowlęcego do przedszkolnego). Ustalenie się dominacji ręki i oka powinno nastąpić w siódmym roku życia, gdy dziecko podejmuje naukę pisania.

LATERALIZACJA SKRZYŻOWANA – ustalona dominacja narządów ruchu i wzroku, jednakże nie po tej samej stronie ciała (np. dominacja prawego oka i lewej ręki oraz lewej nogi i inne warianty), co wskazuje na brak całkowitej dominacji jednej z półkul mózgowych dla czynności ruchowych po przeciwnej osi ciała. Lateralizacja skrzyżowana występuje w populacji u około 30% osób, a więc nie może być traktowana jako objaw patologii. Jednak wśród uczniów z dysleksją przypadków skrzyżowanej lateralizacji jest istotnie więcej niż wśród dobrze czytających.

MOTORYKA DUŻA - sprawność ruchowa całego ciała (w tym np. zdolność utrzymywania równowagi ciała, koordynacja ruchów kończyn podczas chodzenia, biegania, skakania, jeżdżenia na takich pojazdach jak hulajnoga, rower).

MOTORYKA NARZĄDÓW MOWY (POPRAWNOŚĆ ARTYKULACJI) – sprawność ruchowa narządów mowy, która decyduje nie tylko o poprawności wymowy. Precyzyjne ruchy narządów mowy (artykulatorów) uczestniczą mniej lub bardziej świadomie w różnicowaniu głosek i dokonywaniu analizy głoskowej wyrazów.

MOTORYKA MAŁA (MOTORYKA RĄK) – sprawność ruchowa rąk w zakresie szybkości ruchów, ich precyzji, czynności niezbędne są podczas samoobsługi, rysowania, pisania.

MYŚLENIE PRZYCZYNOWO-SKUTKOWE – umiejętność wskazywania następstw określonych sytuacji, wyszukiwania przyczyn pewnych stanów rzeczy, porządkowania zdarzeń (np. w układaniu historyjek obrazkowych).

MYŚLENIE PRZEZ ANALOGIĘ – polega na formułowaniu wniosków na temat danej sytuacji na podstawie podobnej znanej sytuacji, wyciąganiu wniosków z podobieństw między przedmiotami, sytuacjami (np. kończenie zdań typu: „Brat jest chłopcem, a siostra jest...”).

NIEHARMONIJNY ROZWÓJ POSZCZEGÓLNYCH FUNKCJI = ROZWÓJ

NIEHARMONIJNY – występuje, gdy poszczególne sfery rozwijają się w innym tempie (opóźnienie lub przyspieszenie rozwoju poszczególnych funkcji), np. opóźnienie rozwoju mowy, opóźnienie rozwoju emocjonalnego.

OBNIŻONA SPRAWNOŚĆ MANUALNA – niska sprawność ruchowa rąk; charakterystyczne jest np. późne nabywanie umiejętności związanych z samoobsługą (ubieranie się, zapinanie guzików, wiązanie sznurowadeł), trudności w posługiwaniu się nożyczkami; niska sprawność manualna pociąga za sobą obniżony poziom graficzny pisma (obniżona sprawność grafomotoryczna), wolne tempo pisania, nieestetyczny wygląd zeszytów; dzieci z obniżoną sprawnością manualną szybko się męczą przy pracach graficznych i pisaniu.

PADACZKA (epilepsja) - zaburzenie czynności bioelektrycznej komórek mózgowych, której objawem są napady padaczkowe obejmujące: okresowe napady konwulsyjne, zaburzenia świadomości lub jedno i drugie, ruchowe, zmysłowe lub poznawcze zaburzenia w funkcjonowaniu, którym towarzyszy nieprawidłowy encefalogram (EEG). Napady epileptyczne poprzedzane są często aurą padaczkową (zespół objawów występujących bezpośrednio przed atakiem).

PAMIĘĆ MECHANICZNA (MIMOWOLNA) – zdolność do przyswajania wiedzy w sposób nieuświadomiony, mimowolny a więc bez zaangażowania, motywacji i większego wysiłku. Dobra pamięć mimowolna jest bardzo pożądana w szkole, sprzyja uczeniu się wielu szczegółów, danych ilościowych, szeregu liczb i dat – które zawiera materiał dydaktyczny.

PAMIĘĆ LOGICZNA – oparta na myśleniu, kojarzeniu faktów i związana z dowolnym zapamiętywaniem.

PAMIĘĆ WZROKOWA- zdolność do utrwalania i przypominania sobie informacji wizualnej (zapamiętywania spostrzeżeń wzrokowych) i dzięki temu przyswajania wiedzy.

PAMIĘĆ BEZPOŚREDNIA – świeża; pozwala zapamiętać i natychmiast odtworzyć usłyszany materiał. Ten rodzaj pamięci wykorzystywany jest podczas pisania dyktand czy powtarzania za kimś numeru telefonu. Zaburzenia powodują, że uczeń ma problemy z zapamiętaniem zdań podczas pisania dyktanda, z zapamiętaniem dwóch poleceń jednocześnie, z liczeniem w pamięci czy rozumieniem wypowiedzi w obcym języku.

PAMIĘĆ SŁUCHOWA – zdolność do utrwalania i przypominania informacji „usłyszanych” (zapamiętywania spostrzeżeń słuchowych werbalnych i niewerbalnych) i dzięki temu przyswajania wiedzy.

ROZWÓJ PSYCHORUCHOWY – całość procesów psychicznych (intelektualnych, orientacyjno - poznawczych oraz motorycznych), rozwijających się harmonijnie.

ROZWÓJ PSYCHORUCHOWY ZABURZONY – zakłócenia rozwoju ze względu na tempo (rozwój opóźniony, przyspieszony), rytm rozwoju (częściowo opóźniony lub/i przyspieszony) oraz dynamikę (rozwój nierównomierny w kolejnych okresach życia, o różnym tempie).

ROZWÓJ PSYCHORUCHOWY NIEHARMONIJNY lub DYSHARMONIJNY – zakłócenia tempa rozwoju poszczególnych sfer (procesów orientacyjno-poznawczych oraz motorycznych), np. niektóre sfery rozwijają się w przeciętnym tempie, podczas gdy inne rozwijają się z opóźnieniem lub przyspieszeniem.

RYZIKO DYSLEKSJI – obecność symptomów dysharmonijnego rozwoju psychoruchowego dziecka (deficyty rozwoju funkcji uczestniczących w czynnościach czytania i pisania), które zapowiadają wystąpienie dysleksji rozwojowej.

OBNIŻONA SPRAWNOŚĆ MANUALNA – niska sprawność ruchowa rąk; charakterystyczne jest np. późne nabywanie umiejętności związanych z samoobsługą (ubieranie się, zapinanie guzików, wiązanie sznurowadeł), trudności w posługiwaniu się nożyczkami; niska sprawność manualna pociąga za sobą obniżony poziom graficzny pisma (obniżona sprawność grafomotoryczna), wolne tempo pisania, nieestetyczny wygląd zeszytów; dzieci z obniżoną sprawnością manualną szybko się męczą przy pracach graficznych i pisaniu.

TEMPO UCZENIA SIĘ WZROKOWO-RUCHOWEGO – szybkość uczenia się pisania symboli graficznych opartej na koordynacji oka i ręki; uzależnione jest od prawidłowej sprawności manualnej i ustalonej lateralizacji; często obniżone u osób z dysleksją.

TERAPIA PEDAGOGICZNA - specjalistyczne zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, prowadzone różnymi metodami i technikami, które mają na celu usprawnianie zaburzonych funkcji i wyrównanie deficytów rozwojowych. Nieprawidłowe jest określanie tych zajęć mianem reedukacji (reedukować oznacza „ponownie uczyć”), ponieważ dzieci z dysleksją nigdy nie umiały poprawnie czytać ani pisać. Jest to termin stosowany w przypadkach nabytej dysleksji.

UPOŚLEDZENIE UMYSŁOWE - stan charakteryzujący się znacznym obniżeniem ogólnego poziomu funkcjonowania intelektualnego, któremu towarzyszy deficyt w zakresie zachowań adaptacyjnych i funkcjonowania społecznego a w szczególności niezależności i odpowiedzialności). Biorąc pod uwagę sprawność intelektualną mierzoną standardowymi testami do oceny inteligencji wyróżnia się następujące stopnie upośledzenia umysłowego: lekki, umiarkowany, znaczny i głęboki.

ZABURZENIA ORIENTACJI PRZESTRZENNEJ – brak orientacji w prawej i lewej stronie ciała oraz w kierunkach w przestrzeni (w lewo, w prawo, wyżej, niżej, w przód, w tył, nad, pod, itd.). Związane są z nimi trudności w rysowaniu (niewłaściwe proporcje i rozplanowanie rysunku), czytaniu (przestawianie liter i części wyrazów, przeskakiwanie linijek), w pisaniu (rozplanowanie kartki, mylenie liter i cyfr o podobnych kształtach, pisanie od prawej do lewej strony).

ZABURZENIA PERCEPCJI SŁUCHOWEJ - zgodnie z najnowszą definicją dysleksji mówimy o zaburzeniach funkcji słuchowo-językowych. Przejawiają się one jako:

- zaburzenia słuchu fonemowego : sprawiają one, że dziecko ma trudności z odróżnianiem głosek podobnych fonetycznie , odróżnianiu od siebie wyrazów i ich poprawnym zapisywaniu,
- zaburzenia umiejętności fonologicznych: sprawiają, że dziecko przestawia i opuszcza litery, końcówki wyrazów , ma wolne tempo pisania i duże nasilenie błędów podczas pisania ze słuchu,
- zaburzenia umiejętności morfologiczno-syntaktycznych: sprawiają, że dziecko ma trudności w wypowiedzaniu się na piśmie , mają słabą ekspresję słowną, mogą popełniać błędy gramatyczne (agrammatyzmy).

ZABURZENIA PERCEPCJI WZROKOWEJ – to zaburzenia analizy i syntezy wzrokowej, zaburzenia postrzegania i różnicowania kształtów, rejestracji położenia przestrzennego elementów. Dzieci mają trudności w rozpoznawaniu i nazywaniu przedmiotów na ilustracjach, w rozumieniu treści przedstawionych graficznie, opisują ilustrację w sposób ubogi, rozpoznają małą liczbę szczegółów, wykonane przez nie rysunki są ubogie i prymitywne. Mają duże trudności w przepisywaniu tekstu ze wzoru i pisaniu z pamięci. Mylą litery podobne pod względem kształtu (l-t-l) , mają trudności w zapamiętywaniu kształtu liter, tempo pisania jest wolne i często obok siebie występują te same wyrazy zapisane błędnie i poprawnie.

ZMĘCZENIE RĘKI PISZĄCEJ - spowodowane jest zbyt silną koncentracją na technice pisania, nadmiernym wysiłkiem wynikającym z napięcia mięśniowego, którego dziecko nie potrafi kontrolować. Te objawy dysgrafii występują wskutek słabej sprawności motorycznej ręki piszącej, zaburzeń koordynacji wzrokowo - ruchowej. Dodatkowym czynnikiem sprawczym jest utrwalenie się wadliwych nawyków związanych z czynnością pisania, na przykład nieprawidłowym trzymaniem narzędzia pisarskiego.

Jak dostosowywać wymagania dydaktyczne do możliwości uczniów z uwzględnieniem opinii i orzeczeń poradni psychologiczno-pedagogicznej

Dostosowanie polega na **modyfikacji procesu edukacyjnego** i umożliwia uczniom sprostanie wymaganiom.

Obszary dostosowania obejmują:

- **warunki procesu edukacyjnego** tj. zasady, metody, formy, środki dydaktyczne,
- **zewnętrzną organizację nauczania** (np. posadzenie ucznia słabosłyszącego w pierwszej ławce),
- **warunki sprawdzania poziomu wiedzy i umiejętności** (metody i formy sprawdzania i kryteria oceniania).

Ogólne propozycje dostosowania wymagań dydaktycznych do potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych uczniów ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu

Symptomy zaburzeń funkcji biorących udział w procesie czytania i pisania w zakresie różnych przedmiotów nauczania	Formy, metody, sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych
JĘZYK POLSKI	
<p>Objawy zaburzeń funkcji słuchowo-językowych:</p> <ul style="list-style-type: none"> - trudności w opanowaniu techniki czytania tj.: głośkowanie , sylabizowanie, przekręcanie wyrazów, domyślanie się , wolne lub nierówne tempo, pauzy, nie zwracanie uwagi na interpunkcję, - niepełne rozumienie treści tekstów i poleceń - uboższe słownictwo, - trudności w pisaniu, szczególnie ze słuchu, liczne błędy np.: mylenie z-s, d- t, k -g , - błędy w zapisywaniu zmiękczeń, głosek i- j, - błędy w zapisywaniu głosek nosowych ą - om, ę – em, - opuszczanie, dodawanie, przestawianie, podwajanie liter i sylab, - błędy gramatyczne w wypowiedziach ustnych i pisemnych, - trudności w formułowaniu wypowiedzi pisemnych na określony temat, - trudności w uczeniu się ze słuchu na lekcji, korzystaniu z wykładów, zapamiętywaniu, rozumieniu poleceń złożonych, instrukcji. <p>Objawy zaburzeń funkcji wzrokowo-przestrzennych, integracji percepcyjno-motorycznej i lateralizacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> - trudności z zapamiętaniem liter alfabetu, mylenie liter podobnych kształtem l-t-l, - mylenie liter zbliżonych kształtem lecz inaczej ułożonych w przestrzeni b-d-g-p,w-m, - opuszczanie drobnych elementów graficznych liter / kropki, kreski/, 	<ul style="list-style-type: none"> - nie wymagać, by uczeń czytał głośno przy klasie nowy tekst , wskazywać wybrane fragmenty dłuższych tekstów do opracowania w domu i na nich sprawdzać technikę czytania, - dawać więcej czasu na czytanie tekstów, poleceń, instrukcji, szczególnie podczas samodzielnej pracy lub sprawdzianów, w miarę potrzeby pomagać w ich odczytaniu, - jeśli to możliwe - sprawdziany i kartkówki przygotowywać w formie testów, - czytanie lektur szkolnych lub innych opracowań rozłożyć w czasie, pozwalać na korzystanie z książek „mówionych”, - raczej nie angażować do konkursów czytania, - uwzględniać trudności w rozumieniu treści, szczególnie podczas samodzielnej pracy z tekstem, dawać więcej czasu, instruować lub zalecać przeczytanie tekstu wcześniej w domu, - częściej sprawdzać zeszyty szkolne ucznia, ustalić sposób poprawy błędów , czuwać nad wnikliwą ich poprawą, oceniać poprawność i sposób wykonania prac. <ul style="list-style-type: none"> - dać uczniowi czas na przygotowanie się do pisania dyktanda poprzez podanie mu trudniejszych wyrazów, a nawet wybranych zdań, które wystąpią w dyktandzie; można też dawać teksty z lukami lub pisanie z pamięci, - dyktanda sprawdzające można organizować indywidualnie, - błędów nie omawiać wobec całej klasy,

<ul style="list-style-type: none"> - błędy w przepisywaniu i pisaniu z pamięci - nieprawidłowe trzymanie przyborów do pisania, - wolne tempo pisania, męczliwość ręki, - niekształtne litery, nieprawidłowe łączenia - obniżona czytelność pisma, - nieumiejętność zagospodarowania przestrzeni kartki. 	<ul style="list-style-type: none"> - w przypadku trudności w redagowaniu wypowiedzi pisemnych uczyć tworzenia schematów pracy , planowania kompozycji wypowiedzi (wstęp, rozwinięcie, zakończenie), - pomagać w doborze argumentów, jak również odpowiednich wyrażeń i zwrotów, - nie obniżać ocen za błędy ortograficzne i graficzne w wypracowaniach, - podać uczniom jasne kryteria oceny prac pisemnych/ wiedza, dobór argumentów, logika wyводу, treść, styl, kompozycja itd./, - dawać więcej czasu na prace pisemne, sprawdzać, czy uczeń skończył notatkę z lekcji , w razie potrzeby skracać wielkość notatek, - przypadku trudności z odczytaniem pracy odpytać ucznia ustnie, - pozwalać na wykonywanie prac na komputerze, - usprawniać zaburzone funkcje - zajęcia korekcyjno- kompensacyjne.
--	--

JĘZYKI OBCE

<p>Objawy zaburzeń funkcji słuchowo-językowych: trudności :</p> <ul style="list-style-type: none"> - z zapamiętaniem słówek, struktur gramatycznych, - budowaniem wypowiedzi ustnych, - rozumieniem i zapamiętywaniem tekstu mówionego lub nagranych na taśmę, - z odróżnianiem słów podobnie brzmiących - błędy w pisaniu. <p>Objawy zaburzeń funkcji wzrokowo-przestrzennych, integracji percepcyjno-motorycznej i lateralizacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> - trudności z odróżnianiem wyrazów podobnych, - gubienie drobnych elementów graficznych, opuszczanie i przestawianie liter, - trudności z poprawnym pisaniem, pomimo dobrych wypowiedzi ustnych, - kłopoty z zapisem wyrazów w poprawnej formie gramatycznej. 	<ul style="list-style-type: none"> - dawać łatwiejsze zadania, - nie wrywać do natychmiastowej odpowiedzi, dawać więcej czasu na zastanowienie się i przypomnienie słówek, zwrotów, - dawać więcej czasu na opanowanie określonego zestawu słówek, - w fazie prezentacji leksyki zwolnić tempo wypowiedzianych słów i zwrotów, a nawet wypowiadać je przesadnie poprawnie-hiperpoprawnie, - można pozwolić na korzystanie z dyktafonu podczas lekcji. - nowe wyrazy objaśniać za pomocą polskiego odpowiednika, kontekstu, w formie opisowej, podania synonimu, antonimu, obrazka, tworzenia związku z nowym wyrazem, - w zapamiętywaniu pisowni stosować wyobrażanie wyrazu, literowanie, pisanie palcem na ławce, pisanie ze zróżnicowaniem kolorystycznym liter, - przy odczytywaniu tekstu przez nauczyciela pozwalać na korzystanie z podręcznika - w nauczaniu gramatyki można stosować algorytmy w postaci graficznej (wykresów, tabeli, rysunków), - podczas prezentacji materiału zestawiać
---	--

	<p>zjawiska gramatyczne języka polskiego ze zjawiskami gramatycznymi charakterystycznymi dla języka obcego,</p> <ul style="list-style-type: none"> - prowadzić rozmówki na tematy dotyczące uczniów - dawać więcej czasu na wypowiedzi ustne i prace pisemne, -liberalnie oceniać poprawność ortograficzną i graficzną pisma, - oceniać za wiedzę i wysiłek włożony w opanowanie języka, kłaść większy nacisk na wypowiedzi ustne.
MATEMATYKA FIZYKA CHEMIA	
<p>Objawy zaburzeń funkcji słuchowo-językowych:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nieprawidłowe odczytywanie treści zadań tekstowych, - niepełne rozumienie treści zadań, poleceń, - trudności z wykonywaniem działań w pamięci, bez pomocy kartki,i - problemy z zapamiętywaniem reguł, definicji, tabliczki mnożenia,a - problemy z opanowaniem terminologii (np. nazwy , symbole pierwiastków i związków chemicznych). <p>Objawy zaburzeń funkcji wzrokowo-przestrzennych, integracji percepcyjno-motorycznej i lateralizacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> - błędne zapisywanie i odczytywanie liczb wielocyfrowych (z wieloma zerami i miejscami po przecinku), - przestawianie cyfr (np. 56-65) - nieprawidłowa organizacja przestrzenna zapisu działań matematycznych, przekształcania wzorów - mylenie znaków działań, odwrotne zapisywanie znaków nierówności, - nieprawidłowe wykonywanie wykresów funkcji, - trudności z zadaniami angażującymi wyobraźnię przestrzenną w geometrii, - niski poziom graficzny wykresów i rysunków, nieprawidłowe zapisywanie łańcuchów reakcji chemicznych. 	<ul style="list-style-type: none"> - naukę tabliczki mnożenia, definicji, reguł wzorów, symboli chemicznych rozłożyć w czasie, często przypominać i utrwalać, - nie wrywać do natychmiastowej odpowiedzi, przygotować wcześniej zapowiedzią, że uczeń będzie pytany, - w trakcie rozwiązywania zadań tekstowych sprawdzać, czy uczeń przeczytał treść zadania i czy prawidłowo ją zrozumiał, w razie potrzeby udzielać dodatkowych wskazówek. <ul style="list-style-type: none"> - w czasie sprawdzianów zwiększyć ilość czasu na rozwiązanie zadań, - można też dać uczniowi do rozwiązania w domu podobne zadania, - uwzględniać trudności związane z myleniem znaków działań , przestawianiem cyfr, zapisywaniem reakcji chemicznych itp., - materiał sprawiający trudność dłużej utrwalać, dzielić na mniejsze porcje, - oceniać tok rozumowania, nawet gdyby ostateczny wynik zadania był błędny (co wynikać może z pomyłek rachunkowych) i odwrotnie – oceniać dobrze, jeśli wynik zadania jest prawidłowy, choćby strategia dojścia do niego była niezbyt jasna , gdyż uczniowie dyslektyczni często prezentują styl dochodzenia do rozwiązania niedostępny innym osobom, będący na wyższym poziomie kompetencji.
GEOGRAFIA BIOLOGIA HISTORIA	
<p>Objawy zaburzeń funkcji słuchowo-językowych:</p> <ul style="list-style-type: none"> - trudności z zapamiętywaniem nazw geograficznych, terminologii z biologii i chemii (dłuższe nazwy, nazwy łacińskie), 	<ul style="list-style-type: none"> - uwzględniać trudności z zapamiętywaniem nazw, nazwisk, dat, - w czasie odpowiedzi ustnych dyskretnie

<p>nazwisk z historii, - trudności z opanowaniem systematyki (hierarchiczny układ informacji), - zła orientacja w czasie(chronologia, daty).</p> <p>Objawy zaburzeń funkcji wzrokowo-przestrzennych, integracji percepcyjno-motorycznej i lateralizacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> - trudności z czytaniem i rysowaniem map geograficznych i historycznych, - trudności z orientacją w czasie i w przestrzeni (wskazywanie kierunków na mapie i w przestrzeni, obliczanie stref czasowych, położenia geograficznego, kąta padania słońca itp.), - problemy z organizacją przestrzenną schematów i rysunków, -trudności z zapisem i zapamiętaniem łańcuchów reakcji biochemicznych. 	<p>wspomagać, dawać więcej czasu na przypomnienie, wydobyć z pamięci nazw, terminów, dyskretnie naprowadzać,</p> <ul style="list-style-type: none"> - częściej powtarzać i utrzymywać materiał - podczas uczenia stosować techniki skojarzeniowe ułatwiające zapamiętywanie. <p>- wprowadzać w nauczaniu metody aktywne, angażujące jak najwięcej zmysłów (ruch, dotyk, wzrok, słuch), używać wielu pomocy dydaktycznych, urozmaicać proces nauczania,</p> <ul style="list-style-type: none"> - zróżnicować formy sprawdzania wiadomości i umiejętności tak , by ograniczyć ocenianie na podstawie pisemnych odpowiedzi ucznia, - przeprowadzać sprawdziany ustne z ławki, niekiedy nawet odpytywać indywidualnie, - często oceniać prace domowe.
MUZYKA , PLASTYKA , WYCHOWANIE FIZYCZNE	
<p>Objawy zaburzeń funkcji słuchowo-językowych oraz wzrokowo-przestrzennych, integracji percepcyjno-motorycznej i lateralizacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> - trudności z czytaniem nut, odtwarzaniem rytmu, śpiewaniem, tańczeniem, - trudności z rysowaniem (rysunek schematyczny, uproszczony) i organizacją przestrzenną prac plastycznych, - mylenie prawej i lewej strony, - trudności z opanowaniem układów gimnastycznych (sekwencje ruchowe zorganizowane w czasie i przestrzeni), - trudności w bieganiu , ćwiczeniach równoważnych, <p>- trudności w opanowaniu gier wymagających użycia piłki (tenis ziemny i stołowy, siatkówka, koszykówka),</p> <ul style="list-style-type: none"> - niechęć do uprawiania sportów wymagających dobrego poczucia równowagi (deskorolka, narty, snowboard). 	<ul style="list-style-type: none"> - podczas stawiania wymagań uwzględniać trudności ucznia, - w miarę możliwości pomagać, wspierać, dodatkowo instruować, naprowadzać, pokazywać na przykładzie, - dzielić dane zadanie na etapy i zachęcać do wykonywania małutkimi „kroczkami” - nie zmuszać na siłę do śpiewania, czy wykonywania ćwiczeń sprawiających uczniowi trudność, - dawać więcej czasu na opanowanie danej umiejętności, cierpliwie udzielać instruktażu, - nie krytykować, nie oceniać negatywnie wobec klasy, - podczas oceniania brać przede wszystkim pod uwagę stosunek ucznia do przedmiotu, jego chęci , wysiłek, przygotowanie do zajęć w materiały , niezbędne pomoce itp., - włączać do rywalizacji tylko tam, gdzie uczeń ma szansę.

Uczeń ze sprawnością intelektualną niższą od przeciętnej

W przypadku tych dzieci konieczne jest dostosowanie zarówno w zakresie formy, jak i treści wymagań. A więc przede wszystkim w tej grupie możemy mówić o obniżeniu wymagań. Pamiętać jednak należy, że obniżenie kryteriów jakościowych nie może zejść poniżej podstawy programowej.

Dzieci z inteligencją ogólną niższą od przeciętnej, czyli tzw. mało zdolne nie zawsze mają zaburzone te same funkcje psychiczne. Tak, więc w tej grupie są dzieci z różnymi zaburzeniami, niekiedy mieszanymi. Generalnie jednak charakterystyczne dla nich są:

- zaburzenia myślenia słowno - pojęciowego, a więc tego, na którym przede wszystkim bazuje nauka szkolna,
- mała samodzielność w myśleniu,
- wolniejsze tempo pracy i uczenia się,
- trudności w koncentracji uwagi przez dłuższy czas.

Ze względu na powyższe cechy konieczne jest wobec tych dzieci zastosowanie metod ułatwiających im opanowanie materiału. Dzieci te, bowiem nie kwalifikują się do szkoły specjalnej dla upośledzonych umysłowo, a program szkoły ogólnodostępnej jest dla nich trudny, a przede wszystkim zbyt szybko realizowany.

Nauczyciele nie mogą od poradni oczekiwać, że w opiniach będzie określone, do jakiego poziomu należy obniżyć wymagania w stosunku do tych dzieci. To nauczyciele są specjalistami w zakresie nauczania poszczególnych przedmiotów. Kryteria doboru treści powinny być dwa - nie można zejść poniżej podstawy programowej, a zakres wiedzy i umiejętności powinien dać szansę na sprostanie wymaganiom ogólnodostępnej szkoły zawodowej.

Wymagania co do formy mogą obejmować między innymi:

- omawianie niewielkich partii materiału i o mniejszym stopniu trudności,
- pozostawiania więcej czasu na jego utrwalenie,
- podawanie poleceń w prostszej formie,
- unikanie trudnych, czy bardzo abstrakcyjnych pojęć,
- częste odwoływanie się do konkretnego przykładu,
- unikanie pytań problemowych, przekrojowych,
- wolniejsze tempo pracy,
- szerokie stosowanie zasady pogłębienia,
- odrębne instruowanie dzieci,
- zadawanie do domu tyle, ile dziecko jest w stanie wykonać samodzielnie.

Ogólne propozycje dostosowania wymagań dydaktycznych do potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych uczniów z inteligencją niższą niż przeciętna

Symptomy trudności w zakresie różnych przedmiotów nauczania w przypadku inteligencji niższej niż przeciętna	Dostosowania wymagań edukacyjnych do potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych uczniów
JĘZYK POLSKI	
- słabe oceny pomimo starań i wysiłków ucznia, - trudności w rozumieniu czytanych treści, - trudności w samodzielnym wypowiedzianiu się, formułowaniu wniosków i sądów, w uogólnianiu, myśleniu symbolicznym (abstrakcyjnym),	- zmniejszanie ilości, stopnia trudności i obszerności zadań, - dzielenie materiału na mniejsze partie, wyznaczanie czasu na ich opanowanie i odpytywanie, - wydłużanie czasu na odpowiedź, przeczytanie lektury,

<ul style="list-style-type: none"> - niski poziom rozwoju słowno – pojęciowego (odpowiada wcześniejszej fazie rozwoju), - ubogie słownictwo, wadliwa struktura gramatyczna wypowiedzi ustnych i pisemnych, - słabsza sprawność manualna (niski poziom graficzny pisma), - słaba umiejętność stosowania konwencjonalnych sposobów zapamiętywania, - duże problemy z przywoływaniem z pamięci odległych partii materiału (słaba pamięć długotrwała, operacyjna), - trudności z selekcją i wychwyceniem myśli przewodniej w długich tekstach, - wolne tempo procesów umysłowych i działania. 	<ul style="list-style-type: none"> - wprowadzanie dodatkowych środków dydaktycznych np. ilustracje, ruchomy alfabet, - odwoływanie się do znanych sytuacji z życia codziennego, - formułowanie pytań w formie zdań o prostej konstrukcji powołujących się na ilustrujące przykłady, - częste podchodzenie do ucznia w trakcie samodzielnej pracy w celu udzielania dodatkowej pomocy , wyjaśnień, - zajęcia w ramach zespołu dydaktyczno – wyrównawczego, gdzie szczególnie u młodszych dzieci należy oprócz wyjaśniania bieżących zagadnień programowych usprawniać funkcje poznawcze (procesy intelektualne i percepcyjne). Dla dziecka z inteligencją niższą niż przeciętna niezbędne są dodatkowe zajęcia prowadzone z wykorzystaniem bogatego materiału poglądowego w zakresie opanowania umiejętności czytania i pisania, a w starszych klasach opanowania danej partii materiału. Nie jest ono bowiem w stanie opanować tych umiejętności tylko dzięki pracy na lekcji i samodzielnej nauce własnej w domu, - należy zezwolić na dokończenie w domu niektórych prac wykonywanych na lekcjach, - dyktanda przeprowadzać indywidualnie w wolniejszym tempie , gdyż dzieci te często nie nadążają za klasą, - potrzeba większej ilości czasu i powtórzeń na opanowanie materiału.
---	---

JĘZYKI OBCE

<ul style="list-style-type: none"> - trudności z prawidłową wymową, - trudności w zapamiętywaniu i / lub odtwarzaniu treści, słówek, zdań, - trudności w swobodnym wypowiedzianiu się na określony temat, - trudności w poprawnym czytaniu i pisaniu, - problemy z gramatyką. 	<ul style="list-style-type: none"> - zmniejszanie ilości słówek do zapamiętania, - pozostawianie większej ilości czasu na ich przyswojenie, - odpytywanie po uprzedzeniu : kiedy i z czego dokładnie uczeń będzie pytany, - wymagania w wypowiedzianiu się na określony temat ograniczyć do kilku krótkich, prostych zdań na dany temat.
--	--

MATEMATYKA, FIZYKA, CHEMIA

<ul style="list-style-type: none"> - trudności z wykonywaniem bardziej złożonych działań, - trudność z pamięciowym przyswajaniem i/lub odtwarzaniem z pamięci wyuczonych treści (np. tabliczka mnożenia, skomplikowane wzory, układy równań), - problem z rozumieniem treści zadań, - potrzeba większej ilości czasu na zrozumienie 	<ul style="list-style-type: none"> - częste odwoływanie się do konkretności (np. graficzne przedstawianie treści zadań), - szerokie stosowanie zasady poglądowości - omawianie niewielkich partii materiału i o mniejszym stopniu trudności (pamiętając, że obniżenie wymagań nie może zejść poniżej podstawy programowej), - podawanie poleceń w prostszej formie (dzielenie złożonych treści na proste, bardziej
---	--

i wykonanie zadania.	zrozumiałe części), - wydłużanie czasu na wykonanie zadania, - podchodzenie do dziecka w trakcie samodzielnej pracy w razie potrzeby udzielenie pomocy i wyjaśnień, mobilizowanie do wysiłku i ukończenia zadania, - zadawanie do domu tyle, ile dziecko jest w stanie samodzielnie wykonać, - potrzeba większej ilości czasu i powtórzeń dla przyswojenia danej partii materiału.
HISTORIA, BIOLOGIA	
- trudność w selekcji i wybraniu najważniejszych treści (tendencja do pamięciowego uczenia się wszystkiego po kolei), - problem z zapamiętywaniem dat, nazwisk, nazw, miejscowości, - nieumiejętność przekrojowego wiązania faktów i informacji.	- w związku z dużym problemem w selekcji i wyborze najważniejszych informacji z danego tematu można wypisać kilka podstawowych pytań, na które uczeń powinien znaleźć odpowiedź czytając dany materiał (przy odpytywaniu prosić o udzielenie na nie odpowiedzi), - podobnie postępować przy powtórkach, - pozostawianie większej ilości czasu na przygotowanie się z danego materiału (dzielenie go na małe części, wyznaczanie czasu na jego zapamiętanie i odpytywanie).
WYCHOWANIE FIZYCZNE, TECHNIKA, MUZYKA, PLASTYKA	
- niezborność ruchowa i trudności w wykonywaniu niektórych ćwiczeń (potrzeba dłuższego treningu, aby opanować dane ćwiczenie, rzucanie do celu itp.), - trudności w zrozumieniu zasad i reguł różnych gier, - obniżony poziom prac plastycznych i technicznych (słabsza własna inwencja twórcza, wyobraźnia), - trudność w zapisywaniu i odczytywaniu nut.	- zapewnienie większej ilości ćwiczeń, aby uczeń opanował daną sprawność (w razie potrzeby zwolnienie z wykonania ćwiczeń przerastających możliwości ruchowe ucznia), - wielokrotne tłumaczenie i wyjaśnianie zasad i reguł gier sportowych, - podpowiadanie tematu pracy plastycznej czy technicznej, częste podchodzenie do ucznia, ukierunkowywanie w działaniu, - pozwalać na korzystanie ze śpiewników, wzorów, zapisów nutowych, -liberalnie oceniać wytwory artystyczne ucznia, -w ocenianiu zwracać większą uwagę na wysiłek włożony w wykonanie zadania, niż jego ostateczny efekt.

Ogólne propozycje dostosowania wymagań dydaktycznych do potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych uczniów z dyskalkulią

Ocenie poddawany jest przede wszystkim tok rozumowania, a nie techniczną stronę liczenia. Uczeń ma, bowiem skłonność do przestawiania kolejności cyfr w liczbie i przez to jej zapis jest błędny. Zły wynik końcowy wcale nie świadczy o tym, że dziecko nie rozumie zagadnienia. Dostosowanie wymagań będzie, więc dotyczyło tylko formy sprawdzenia wiedzy poprzez koncentrację na prześledzeniu toku rozumowania w danym zadaniu i jeśli jest on poprawny -wystawienie uczniowi oceny pozytywnej.

Ogólne propozycje dostosowania wymagań dydaktycznych do potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych uczniów nie słyszących i słabosłyszących

Stopnie ubytku sluchu i ich konsekwencje dla rozwoju mowy dziecka

STOPIEŃ UBYTKU SŁUCHU	CHARAKTERYSTYCZNE ZABURZENIA W ROZWOJU MOWY I ODBIORZE DŹWIĘKÓW	SPECYFICZNE TRUDNOŚCI SZKOLNE DZIECKA
LEKKI UBYTEK SŁUCHU (21-40 dB)	<ul style="list-style-type: none"> - Dziecko nie słyszy mowy cichej i szeptu. - Dziecko nie słyszy mowy w hałaśliwym otoczeniu. - Dziecko ma trudności z różnicowaniem głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych. - Mogą wystąpić zaburzenia w artykulacji niektórych głosek. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ma trudności z rozumieniem tekstów wypowiedzianych cicho lub szeptem. - Ma problemy ze śledzeniem toku lekcji. - Nie zawsze wie, co należy zrobić. - Sprawia wrażenie, że ma trudności ze świadomą koncentracją uwagi. - Ma trudności w analizie i syntezie słuchowej słów, co może powodować problemy w nauce czytania i pisania. - Popelnia błędy przy pisaniu tekstów ze słuchu. Często myli głoski dźwięczne i bezdźwięczne.
ŚREDNI UBYTEK SŁUCHU (41- 70 dB)	<ul style="list-style-type: none"> - Nie słyszy wypowiedzi z dalszej odległości. - Nie korzysta z rozmów prowadzonych w gwarным pomieszczeniu. - Nie nadąża za tokiem dłuższej rozmowy. - Nie korzysta z informacji, które nie są kierowane bezpośrednio do niego. - Nie słyszy intonacji wypowiedzi. - Nie rozumie dużej części audycji radiowych i telewizyjnych, tekstów piosenek, nagrań magnetofonowych. - Nie rozumie testów filmów zagranicznych z dubbingiem - Ma zaburzoną artykulację - Ma znaczne problemy z analizą i syntezą słuchową. - Ma uboższe słownictwo- popelnia błędy gramatyczne w mowie. - Ma osłabioną pamięć słuchową. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ma mniejszą wiedzę ogólną. - Nie nadąża za tokiem lekcji. - Z trudem korzysta z lekcji prowadzonych metodą dyskusji i pogadanki. - Ma trudności z rozumieniem pytań i poleceń. - Ma trudności z właściwą interpretacją wypowiedzi nacechowanych emocjonalnie. - Ma trudności z czytaniem i ze zrozumieniem dłuższych tekstów. - Ma trudności z przyswojeniem abstrakcyjnych pojęć i nowych terminów. - Popelnia błędy w prawidłowym zapisie wyrazów (myli głoski o podobnym brzmieniu) . - Ma problemy z formułowaniem poprawnych gramatycznie wypowiedzi . - Popelnia liczne błędy językowe w wypowiedziach pisemnych. - Ma trudności z przyswojeniem języka obcego.
POWAŻNY UBYTEK SŁUCHU (71-90 dB)	<ul style="list-style-type: none"> - Słaby rozwój mowy we wszystkich jej zakresach (leksykalnym, gramatycznym, artykulacyjnym). 	<ul style="list-style-type: none"> - Ma znacznie ograniczony zasób wiedzy ogólnej, powodujący istotne problemy w opanowaniu wiadomości ze wszystkich przedmiotów nauczania - Ma znacznie ograniczony zasób słownictwa

	<ul style="list-style-type: none"> - Dziecko nie zauważa, nie różnicuje a w związku z tym nie reaguje adekwatnie na dźwięki z otoczenia. - Mowę odbiera głównie na drodze wzrokowo-słuchowej. - Nie korzysta z wypowiedzi innych uczniów w klasie. - Ma bardzo słabą pamięć słuchową. 	<ul style="list-style-type: none"> czynnego i biernego. - Ma trudności z prawidłowym formułowaniem wypowiedzi pisemnych. - Robi bardzo dużo błędów językowych, które sprawiają, że wypowiedzi stają się niekomunikatywne. - Rzadko i niechętnie wypowiada się na lekcji - Mówi niewyraźnie, co powoduje, że jego odpowiedzi mogą być niezrozumiałe.
GŁĘBOKI UBYTEK SŁUCHU (91 dB i więcej)	<ul style="list-style-type: none"> - Słaby rozwój mowy we wszystkich jej zakresach : leksykalnym, gramatycznym, artykulacyjnym oraz w zakresie rozumienia mowy. - Głos jest często głuchy bądź piskliwy, zdarza się wymowa nosowa. - Często zakłócony jest rytm mowy , melodia, akcent i właściwa intonacja. - Dziecko mówi bądź szybko, bądź nadmiernie przeciąga głoski. - Mowę odbiera głównie na drodze wzrokowej . 	<ul style="list-style-type: none"> - Ma trudności z komunikowaniem się , często nie jest rozumiane przez otoczenie. - Z trudem nawiązuje kontakty społeczne. - Ma bardzo ograniczoną wiedzę , bowiem korzysta tylko z zapisu graficznego i odczytywania mowy z ust. - Ma tendencje do mechanicznego uczenia się na pamięć bez rozumienia treści. - Odpowiada na pytania odtwarzając wyuczone fragmenty.

Wskazówki dla nauczyciela pracującego z uczniem z wadą słuchu

1. Wiedzieć, jaki jest stopień ubytku słuchu dziecka i co to oznacza w praktyce, także dla nauki szkolnej;
2. Wiedzieć, czy dziecko słyszy cokolwiek bez aparatu słuchowego, czy też może odbierać dźwięki z otoczenia jedynie dzięki wzmocnieniu;
3. Wiedzieć, czy uczeń jest w stanie usłyszeć, gdy się go zawoła, czy też zawsze trzeba zwracać się do niego z bliska, i raczej tylko wówczas, gdy już widzi rozmówcę;
4. O ile to tylko możliwe, ograniczyć liczebność klasy do 20 uczniów (w klasach integracyjnych od 15 do 20 uczniów, w tym od 3 do 5 uczniów z orzeczeniem do kształcenia specjalnego);
5. Przemyśleć i wyznaczyć miejsce, jakie zajmie uczeń z wadą słuchu.
W klasach o tradycyjnym rozkładzie (3 rzędy) zaleca się miejsce w 1 lub 2 ławce w rzędzie pod oknem. Uczeń ma wtedy możliwość obserwacji twarzy nauczyciela i swobodnego odwracania się, by słuchać wypowiedzi kolegów. Odwrócenie się w celu obserwacji klasy nie skutkuje wówczas byciem oślepiętym przez światło wpadające przez okno. W młodszych klasach w trakcie lekcji prowadzonych poza ławkami uczeń powinien siedzieć naprzeciwko nauczyciela a źródło światła zawsze powinno być z tyłu. Jeżeli u dziecka występuje głuchota jednostronna lub uczeń na jedno ucho słyszy lepiej niż na drugie, powinien być zwrócony do nauczyciela tym uchem, którym lepiej słyszy;
6. Zwracać się do ucznia z uszkodzonym słuchem bezpośrednio, dbając, by miał szansę nas usłyszeć i zrozumieć: powinien zatem wiedzieć i widzieć, że do niego mówimy, by móc skierować na nas wzrok i skupić się na naszej wypowiedzi już od pierwszych wypowiedzianych słów;
7. Głośno zawołać, by na nas spojrział, podejść od przodu, by nas widział; należy zdecydowanie ograniczać nawiązywanie kontaktu poprzez dotykanie ucznia;
8. Potrzebne jest nabycie przez nauczyciela nawyków niezbędnych w prowadzeniu lekcji, w której uczestniczy uczeń słabosłyszący - nie należy mówić do uczniów ze spuszczoną głową, w czasie wypowiedzi nie

- zasłaniać twarzy ręką czy książką, nie mówić będąc odwróconym do tablicy czy spacerując po klasie;
9. Nauczyciel mówiąc do ucznia powinien być zwrócony w jego stronę (twarzą w twarz) i starać się aby wypowiedzane przez niego zdania czy frazy nie były długie, nie posiadały zbyt skomplikowanej struktury gramatycznej. Mowa nauczyciela powinna być wyraźna, ale bez zbędnej przesady. Istotnym ułatwieniem dla ucznia jest wspomaganie przekazu słownego zapisaniem na tablicy tematu, planu lekcji czy kluczowych słów odnoszących się do omawianych treści;
 10. Ograniczyć do minimum hałasy, szумы, szmery, towarzyszące pisaniu na tablicy, chodzeniu po klasie, wstawaniu z krzeseł w czasie lekcji, itp., jak i hałasy dobiegające z zewnątrz;
 11. Zapewnić dobre oświetlenie klasy. Uczeń z wadą słuchu powinien mieć zapewnioną możliwość obserwacji dobrze oświetlonych twarzy nauczyciela i kolegów;
 12. Używać słów znanych uczniowi, stale umiejętnie wprowadzać nowe słowa, wyjaśniając ich znaczenie i pomagając w używaniu. Wtedy, kiedy nauczyciel nie ma pewności, czy dziecko zrozumiało treść pytania, polecenia - nauczyciel powinien powtórzyć ważniejsze treści, wyjaśnić znaczenie pojęć;
 13. Nie pytać, zwłaszcza małego dziecka, czy rozumie, co do niego powiedzieliśmy - najprawdopodobniej nawykowo kiwnie głową potakująco, lepiej jest poprosić dziecko o powtórzenie wypowiedzi lub wypowiedzenie co zrozumiało;
 14. Dać czas na zrozumienie i przyswojenie treści wypowiedzi - cierpliwość jest bardzo cenioną cechą w kontakcie z dzieckiem słabosłyszącym;
 15. Gdy jesteśmy przekonani, że uczeń nie rozumie, co się mówi, warto za pierwszym razem (ale tylko wówczas!) powtórzyć wypowiedź, może nieco wolniej i głośniejsz;
 16. Gdy mówiący ma świadomość, że tym razem mówił za cicho (za szybko); gdy uczeń nadal nie rozumie, trzeba przekazać informacje inaczej, używając innych słów, czasem wytłumaczyć, o czym mówimy, wprowadzić w temat;
 17. Przekazać opiekunom dziecka informacje dotyczące tematyki najbliższych lekcji oraz ich zakresu. Umożliwi to uczniowi z wadą słuchu zebranie i poznanie słownictwa warunkującego możliwość aktywnego uczestnictwa dziecka w lekcji;
 18. Przed sprawdzianem lub klasówką należy z wyprzedzeniem przekazać uczniowi z wadą słuchu (w młodszych klasach rodzicom) dokładny zakres materiału;
 19. pamiętać, że pisanie ze słuchu to "zmora" dla dziecka niedosłyszącego. Przed przystąpieniem do tego zadania nauczyciel powinien umożliwić uczniowi wcześniejsze przeczytanie tekstu oraz sprawdzić, czy uczeń rozumie nie tylko ogólny sens treści dyktanda, ale także znaczenie zawartych w nim pojęć;
 20. Pamiętajmy, że dla ucznia z wadą słuchu samodzielne robienie notatek z lekcji jest niemal niemożliwe. Zadbajmy o to, by zawsze był ktoś, kto po zajęciach udostępni własne notatki, bądź powoli korzystać z nich już w trakcie notowania podczas lekcji. Przygotowanie materiałów edukacyjnych, które można wręczyć uczniom, jest coraz częściej stosowanym zabiegiem dydaktycznym;
 21. Organizując imprezy klasowe należy zadbać o to, aby uczeń z wadą słuchu stał się ich aktywnym uczestnikiem.

Ogólne propozycje dostosowania wymagań dydaktycznych do potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych uczniów nie widzących i słabowidzących

Istnieją różne definicje i klasyfikacje osób niewidomych i słabowidzących, oparte na różnych kryteriach. Podział i definicja Światowej Organizacji Zdrowia opiera się na kryteriach medycznych, na uszkodzeniu podstawowych czynności wzrokowych (ostrości widzenia i zaburzeniach pola widzenia). Zgodnie z tymi kryteriami:

1. Osobami niewidomymi są:
 - osoby całkowicie niewidome – ostrość wzroku 0,00,
 - osoby z ostrością wzroku nie większą niż 0,05, a więc osoby ze ślepotą umiarkowaną lub słabowzrocznością głęboką,
 - osoby z ograniczonym polem widzenia nie większym niż 20 stopni, niezależnie od ostrości wzroku (może być wyższa niż 0,05).
2. Osobami słabowidzącymi są osoby, u których ostrość wzroku wynosi od 0,05 do 0,3, ograniczenie pola widzenia podobnie jak w przypadku osób niewidomych przyjmuje się do obszaru 20 stopni, niezależnie od ostrości widzenia (może być lepsza niż 0,3).

Klasyfikacja pedagogiczna;

- Niewidomi,
- szcążkowo widzący,
- słabowidzący.

Szcążkowo widzący – spostrzegają przedmioty, a właściwie ich zarysy oraz ruch, mogą mieć również możliwości różnicowania barw oraz wzrokowej orientacji przestrzennej. Ostrość wzroku i pole widzenia mieszczą się w granicach międzynarodowej definicji ślepoty, tj. ostrość wzroku od 0,05 i pole widzenia zwięzione do 20 stopni.

Słabowidzący – ostrość wzroku zamyka się w przedziale 0,06 do 0,25 normalnej ostrości wzroku. Przy poznawaniu świata dominuje wzrok; posługiwanie się dotykiem i innymi zmysłami w poznawaniu przedmiotów ma na celu uzupełnienie, rozszerzenie spostrzeżeń. Dzieci te mogą przy zastosowaniu odpowiednich przyrządów optycznych dość sprawnie posługiwać się pismem zwykłym. W tej grupie może mówić również o pewnym zróżnicowaniu. Zależy to od ostrości wzroku. Dzieci o ostrości wzroku w przedziale do 0,1 posługują się pismem zwykłym przez krótki okres czasu i przy dość dużych pomocach optycznych. Dopiero ostrość wzroku 0,1 pozwala na najprostszą pracę wzrokową i samodzielne bezpieczne poruszanie się.

Dzieci słabowidzące często wykazują braki w polu widzenia, nie różnicują barw, w tej grupie mogą znajdować się również osoby jednooczne.

Polska terminologia tyflopedagogiczna rozróżnia jeszcze jeden podział. Zgodnie z *Zarządzeniem MEN, 1993* chyba rozporządzeniem? i jego tytuł wyróżnia się:

- osoby niewidome, które na skutek braku wzroku posługują się pismem punktowym Braille'a;
- osoby słabowidzące, które mogą posługiwać się słowem drukowanym.

Jako kryterium podziału uwzględnia się tu czytanie jako jedną z podstawowych umiejętności zdobywanych przez dziecko w szkole.

Problemy dzieci niewidomych i słabo widzących z nauką szkolną:

Dziecko widzące uczy się w 70-80% drogą wzrokową (Verduin).

Tekst pisany i drukowany jest źródłem informacji i wiadomości, z którego najczęściej korzystamy.

Czytanie:

Przy uszkodzonym widzeniu centralnym pojawiają się problemy z ostrym i dokładnym spostrzeganiem liter, obraz zanika, jest porozmywany, widoczne są poszczególne litery, trudność sprawia zebranie ich w słowa.

Uszkodzenia widzenia obwodowego są przyczyną ograniczenia pola widzenia, osoby z taką dolegliwością widzą tylko kilka liter i do przeczytania całego wyrazu potrzebują wielu fiksacji, mają problemy z orientacją w całości tekstu- zdarza się, że gubią całe wersy. Gdy występują ubytki wysepkowe (np.: przy zmianach cukrzycowych), nie odczytują liter na początku lub na końcu wyrazu.

Błędy popełniane podczas czytania przez dzieci z deficytem wzroku:

wg Nartowskiej:

1. Mylenie liter o podobnych kształtach, np.: e-ę, m-n, l-t, b-d;
2. Mylenie wyrazów o podobnej strukturze: lis-las, Ola-Ala;
3. Nieprawidłowe odczytywanie przedrostków i przyrostków: odjazd- dojazd, przyjazd-przejazd;
4. Przystawianie liter w wyrazie: kot- kto, do-od.

PODOBIENSTWO DO DYSLEKTYKÓW!!!!!!

wg Pieleckiej i Skrzetuskiej:

1. Nieprawidłowa technika czytania(głosowanie, sylabizowanie, nieprawidłowa synteza).
2. Duża liczba popełnianych błędów (zamiana liter, powtarzanie sylab).
3. Brak rozumienia tekstu jako całości i wyodrębnienia jego składowych elementów.

Pisanie

u osób słabo widzących:

- ⇒ zaburzona koordynacja wzrokowo-ruchowa
- ⇒ ograniczenia w postrzeganiu kształtów powodują brak wyraźnych i dokładnych wyobrażeń znaków graficznych;
- ⇒ obserwuje się wiele błędów-przestawianie, mylenie, gubienie liter, błędy ortograficzne a także problemy z opanowaniem techniki pisanie (kształty liter, połączenia międzyliterowe, wysokość i linia pisma);
- ⇒ u osób z ograniczonym polem widzenia dodatkowo występują problemy z rozplanowaniem tekstu na stronie, często nie zachowane są marginesy, odległości.